

Haris Dervišević

**povjesničar umjetnosti,
viši asistent na Katedri za historiju
umjetnosti Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Sarajevu**

**Islamska kaligrafija
bosanskohercegovačkih mushafa XVII. i
XVIII. stoljeća iz zbirke Gazi Husrev-begove
biblioteke u Sarajevu**

**doktorska disertacija
mentor: dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof.**

**Disertacija je obranjena 9. prosinca
2015. godine na Filozofskom fakultetu
Sveučilišta u Zagrebu, pred povjerenstvom:
dr. sc. Tatjana Paić-Vukić, viša znanstv.
suradnica (predsjednica)
dr. sc. Predrag Marković, izv.prof.
dr. sc. Dino Milinović, izv. prof.
dr. sc. Danko Šourek, viši asist.
dr. sc. Ćazim Hadžimejić, red. prof.**

SAŽETAK

Osmanskim dolaskom na teritorij srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva započinje potpuno novi estetski ciklus u povijesti likovnosti Bosne i Hercegovine, a poseban vid novog izričaja je islamska kaligrafija. Skromna pisana i objavljena građa ukazuje na rano djelovanje bosanskohercegovačkih kaligrafa, koje seže već u sredinu XV. stoljeća, ali se pravi polet kaligrafije primijeti početkom XVI. stoljeća. U povijesti islamske kaligrafije ništa nije usporedivo s rukopisom Kur'ana – mushafom – koji je za kaligrafe oduvijek predstavljao zahtjevan poduhvat, što je slučaj i s bosanskohercegovačkim kaligrafima. Glavna građa ovog istraživanja upravo su mushafi XVII. i XVIII. stoljeća iz zbirke Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, za koje se utvrdilo da su djelo bosanskohercegovačkih prepisivača, a s ciljem ukazivanja na vrsnoću islamske kaligrafije Bosne i Hercegovine u spomenuta

dva stoljeća. Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu odabrana je kao mjesto istraživanja iz razloga što se smatra za najznačajniju knjižnicu arabičkih rukopisa u Bosni i Hercegovini. U njenom se posjedu nalaze vjerojatno najbolji primjeri bosanskohercegovačke kaligrafije na mushafima. Postavljanjem kriterija i točno utvrđenih pravila za prepoznavanje bosanskohercegovačkih prepisivača iz rukopisnog fonda Gazi Husrev-begove biblioteke izdvojena su dvadeset dva mushafa. Svaki rukopis je pomno estetski, kodikološki i paleografski obrađen. S ciljem boljeg upoznavanja povijesti kaligrafije Bosne i Hercegovine istraženi su životopisi prepisivača mushafa. Pojedinačnom analizom kaligrafskih ispisa atribuirao se određeni stil pojedinim kaligrafima. Radi razumijevanja razlike pisarskog i kaligrafskog ispisa pomogla je usporedba rukopisa Kur'ana, a zbog specifičnosti mushafa kao umjetničkog djela, korištene su metode kodikologije i paleografije arabičkih rukopisa. Cjelokupan rad ukazuje na jedinstven zaključak da bosanskohercegovačka islamska kaligrafija XVII. i XVIII. stoljeća vrsnoćom ne zaostaje za kaligrafijom prijestolnice Osmanskog Carstva. Estetske vrijednosti vrsnih kaligrafa nisu prepoznali samo povjesničari umjetnosti te drugi istraživači, nego i tradicija koja je napravila jasnu razliku između pisara-prepisivača i kaligrafa-umjetnika. x